JAPON BALIKÇISI

'Denizde bir bulutun öldürdüğü
Japon balıkçısı genç bir adamdı.
Dostlarından dinledim bu türküyü.
Pasifik'te sapsarı bir akşamdı.
Balık tuttuk yiyen ölür.
Elimize değen ölür.
Bu gemi bir kara tabut,
lumbarından giren ölür.
Nazım Hikmet

ÖZLEN BİÇER

Hiroşima ve Nagasaki'nin üzerinden yaklaşık dokuz yıl geçmişken Japonya'da Daigo Fukuryū Maru balıkçıları hidrojen bombası deneyinden etkilendi. 1954 Castle Bravo olayının ardından iki yıl sonra Nazım Hikmet'in yazdığı şiirin arka planındaki olay, ABD' nin Bikini Atolü'nde gerçekleştirdiği Castle Bravo hidrojen bombası deneyi vardı. Castle Bravo, o tarihe kadar ABD tarafından gerçekleştirilen en büyük nükleer denemeydi. Daigo Fukuryū Maru (Lucky Dragon No. 5) adlı Japon balıkçı teknesinin mürettebatı radyoaktif serpintiye maruz kaldı.

Japon balıkçı teknesi patlama bölgesinden yaklaşık 130 km uzakta balık avlıyordu. Balıkçılar, farkında olmadan teknolojik yıkımın sonuçlarına maruz kalan sıradan insanlardı. Etki alanı beklenenden fazla olmuştu. Castle Bravo, planlanandan daha yüksek bir patlama gücüne ulaşarak beklenenin çok üzerinde bir sonuç verdi. Radyoaktif serpinti de öngörülen tehlike alanının çok ötesine yayıldı.

Teknenin mürettebatı patlamayı görmüş, patlamadan sonra uzun süre devam eden kül yağışına maruz kalmıştı. Bu kül sıradan bir kül değildi. Radyoaktifti. Ve balıkçılar bunu bilmiyordu.

Nazım Hikmet, küçük bir balıkçı teknesinde hayatını kazanmaya çalışan sıradan bir insanın, nükleerin ve savaşın yarattığı büyük yıkım karşısındaki çaresizliğini şiirinde ele aldı. Balıkçılar üzerlerine yağan beyazımsı maddeyi elleriyle tuttular. Bunun ölüm külü olduğunu bilmiyorlardı. Denizdeyken gökyüzünde gördükleri başlangıçta olağanüstü bir ışıktı. Sadece bir ışık. Oysa Bikini Atolü'nde gerçekleştirilen hidrojen bombası deneyinin radyoaktif serpintisinin içindeydiler. Mürettebat gökyüzünden kar misali yağan küllere maruz kaldı. Bu külleri o gün üstlerinden, güvertelerinden temizlediler. Bilmeden gökyüzünden yağan beyaz karlara dokundular. Nükleere maruz kalmışlardı. Mürettebat evlerine döndükten kısa bir süre sonra bulantı, kusma ve halsizlik gibi belirtiler yaşamaya başladı. İlerleyen günlerde ciltte kızarıklık ve başka radyasyon belirtileri ortaya çıktı; kan değerlerinde de ciddi bozulmalar görüldü.

Nazım Hikmet, büyük bir tarihsel felaketi sıradan insanların gözünden anlatıyordu. Nükleer silah yalnızca askerî bir teknoloji veya siyasî bir karar değildi; sıradan insanların hayatını, bedenini ve geçim kaynaklarını da etkileyen yıkıcı bir güçtü. Balıkçılar, büyük güçlerin kararlarının sonucunu yaşayan sıradan insanı temsil ediyordu. Kararı verenler denizin çok uzağındaydı fakat kararın sonuçlarını, o kararı vermeyen insanlar bedenleriyle ödedi.

Hidrojen bombası ve nükleer silahlar yalnızca bir savaş aracı olarak değil, insanın insana karşı kullanabileceği korkunç bir güçtü. Balıkçının denizi, teknesi ve gündelik emeği; sıradan bir hayat mücadelesi savaşın soyut dünyasıyla karşı karşıya geliyordu. Bu nedenle Nazım Hikmet'in *"Japon Balıkçısı"* şiirini okurken karşımıza yalnızca bir balıkçı çıkmaz. Bir insanın, hiçbir şeyden haberi yokken tarihin en büyük felaketlerinden birinin içine çekilmesini hissedersiniz. Şiir, savaşın, silahların gerçek yüzünü, hayatını sürdürmeye çalışan sıradan insan üzerinden gösterir. Ve belki şiirin en acı tarafı şudur: Balıkçı yalnızca balık tutmak isteyendir. Onun dünyasında savaş yoktur; fakat savaş onun dünyasına, hayat mücadelesine dahil olur. Castle Bravo'nun ardından Japonya'da nükleer silahlara karşı toplumsal tepki daha da güçlendi. Radyoaktif serpinti yalnızca insanların bedenlerine yönelik görünmeyen bir tehdit olarak kalmadı; denizi, balıkçılığı ve gündelik beslenme alışkanlıklarını da etkiledi. Ton balığı ve diğer deniz ürünlerinde radyasyon korkusu, nükleer tehdidin insanların gündelik hayatına kadar girdiğini gösterdi. Ülke çapında imza kampanyaları başladı. Düşman artık görünür değildi. Radyasyon görünmüyordu ama korkusu insanlara yayılmıştı. Radyasyon insan bedenine girmişti, balıklara değmişti.

Savaşa, nükleer denemelere ve teknolojik deneylere kimler onay veriyordu, bunları kimler gerçekleştiriyordu? Bedeliniyse kimler ödüyordu? Savaşlar ve alınan kararlar insanın doğayla kurduğu ilişkiye müdahale ediyor ve masum insanların bedel ödemesine neden oluyordu.

"Badem gözlüm beni unut.
Boynuma sarılma, gülüm,
benden sana geçer ölüm.
Badem gözlüm beni unut.
Bu gemi bir kara tabut.
Badem gözlüm beni unut.
Çürük yumurtadan çürük,
benden yapacağın çocuk.
Bu gemi bir kara tabut.
Bu deniz bir ölü deniz.
İnsanlar ey, nerdesiniz?
Nerdesiniz?"

Foto: Alamy.com

1990'ların sonunda Anadolu Rock çizgisinde müzik yapan Burak Bora, 1998 yılında Prestij Müzik etiketiyle *"Güneşin Battığı Sahilde " albümünde Nazım Hikmet'in "* Japon Balıkçısı" şiirini yorumlar. Klibi bir balıkçı ile başlar, balıkçı her şeyden habersiz denizde gündelik hayatın içindedir. Ardından savaş görüntüleri, patlama görüntüleri gelir; şehirler yok olur, binalar yıkılır. Gökyüzünden gelen görünmez felaket görüntüleri… ve askerler …

Klibin devamında balıkçının hayatının değiştiği, geminin artık eve götüren bir araç değil de Nazım Hikmet'in de şiirinde anlattığı gibi: *"kara tabut" haline geldiği duygusu hissedilir. Şiirin belki de en acı tarafı, ölümün bir anda gelmemesidir. Klipte Burak Bora, gür sesiyle balıkçının sevdiği kadına, "*Badem gözlüm beni unut, çürük yumurtadan, çürük benden yapacaksın çocuk" nakaratını tekrarlar. Bu, sıradan bir ayrılık değildir. "Benden sana geçer ölüm."

Artık sevdiği kadına sarılması bile tehlikelidir. Ölümün karşısında sevdiği kadından vazgeçmesi. "Ey insanlar, nerdesiniz!" nakaratının ardından bir çocuk, elindeki kavanozda yüzen kırmızı balığı izler. Klibin 90'lar estetiği ile atmosferi Burak Bora'nın güzel sesiyle dinleyiciye ulaşır. Nükleer felaket, savaş, teknolojik yıkımın insan hayatına dahil olan acısı, Nazım Hikmet'in şiiri ve Burak Bora'nın yorumuyla buluşarak insan hayatının değerini sorgulamaya çağırır. İnsan denizi görebilir, balığı görebilir, sevdiği insanı görebilir. Ama radyasyonu göremez.

Balıkçı artık eve döndüğünde artık sadece bir balıkçı olmayacaktır. Bedeninde ölüm taşıyan ve sevdiği her şeyi bırakmak zorunda olan, en önemlisi hayatı elinden çalınan bir insan olacaktır.